

DU TALENTINGI ŠELMIAI

1

Mano tėvas – *garsusis* tėvas – mirė 2023-iaisiais, būdamas devyniasdešimties. Likus dvejiems metams iki atsisveikinimo su šiuo pasauliu, jis gavo laisvai samdomos rašytojos Rutos Kroford elektroninį laišką su prašymu duoti interviu. Perskaičiau jam tą laišką – skaitydavau jam visą asmeninę ir profesinę korespondenciją, nes tėtušis jau buvo atsisakęs savo elektroninių prietaisų – iš pradžių stalinio kompiuterio, paskui nešiojamojo, galiausiai ir mėgstamo mobiliojo. Gerą regėjimą išsaugojo iki pat gyvenimo pabaigos, bet aiškino, esą žiūrint į aifono ekraną jam įsiskausta galva. Per vaišes po laidotuvių daktaras Gudvinas man sakė, kad tėvas tikriausiai bus patyręs keletą mikroinsultų, o įkandin jų sekė lemtingasis priepuolis.

Maždaug tuomet, kai tėvas numojo ranka į savo telefoną, – prieš penkerius ar šešerius metus iki mirties, – aš anksčiau laiko išėjau į pensiją, pasitraukiau iš Kaslo apygardos mokyklų inspektoriaus posto ir ėmiau dirbti jam visu etatu. Veiklos netrūko. Jis buvo įdarbinęs šeimininkę, tačiau vakarais ir savaitgaliais jos pareigas teko perimti man. Ryte pagelbėdavau tėčiui apsirengti, o einant miegoti – nusivilkti drabužius. Dažnai gamindavau valgyti ir kartais, kai naktį tėtušis nespėdavo nusi-gauti į tualetą, kuopdavau jo nesėkmes.

Samdėsi jis ir pagalbininką, bet anuomet Džimis Grigsas pats artėjo prie devinto dešimtmečio, tad man kliuvo visi svarbiausi darbai, kurių Džimis jau nesiėmė, – pradedant tėtušio branginamų gėlynų mulčiavimu, baigiant užsikimšusių

kanalizacijos vamzdžių valymu. Galimybės kraustytis į senelių globos namus nė neaptarinėjome, nors, dievaži, tėtušui būtų užtekę pinigų tenai gyventi – per daugiau nei keturiasdešimt metų parašė dvylika superpopuliarių romanų ir šie jam sukrovė nemenką turtą.

Paskutinę iš „dėmesį prikaustančiųjų plytų“ (Donna Tartt, „The New York Times“) išleido būdamas aštuoniasdešimt dviejų. Dalyvavo nesibaigiančiuose privalomuose interviu, pozuodavo fotosesijose, bet vėliau paskelbė dedantis tašką rašytojo karjeroje. Spaudai apie sprendimą pranešė išlaikydamas gerą toną, su „būdingu humoru“ (Ronas Charlesas, „The Washington Post“). Man tarė: „Ačiū Dievi, tos nesąmonės baigėsi.“ Jei neminėtume neoficialaus pokalbio su Ruta Kroford prie baltos tvorelės, daugiau su žurnalistais nebebendravo. Prašymų sulaukdavo nuolat, bet visus atmesdavo – tvirtino jau pasakęs viską, ką norėjęs, netgi tai, ką gal verčiau būtų pasilaikęs sau.

– Jei duodi šitiek interviu, – kartą man pareiškė, – vieną ar porą sykių vis vien ką nors leptelėsi ir prisidarysi gėdos. Kaip tik tie riktai ilgiausiai lieka žmonių atmintyje, ir kuo vyresnis esi, tuo labiau gresia nesuvaldyti liežuvio.

Tėtušio knygos tebebuvo perkamos, todėl, kaip ir anksčiau, teko tvarkyti verslo reikalus. Mudu drauge peržiūrėdavome atnaujintas sutartis, viršelių projektus, kai kada siūlymus dėl kino arba televizijos ekranizacijos, ir, kai tėvas nebeįstengdavo pats, aš pareigingai perskaitydavau atsiųstus prašymus duoti interviu. Jis visada atsisakydavo, atmetė ir Rutos Kroford prašymą.

– Markai, atsakyk standartiškai – ačiū, esu pamalonintas, bet ne. – Tėtis sudvejojo, nes jos laiškas kiek skyrėsi nuo kitų.

Kroford norėjo parašyti apie mano tėvą ir seną jo draugą Deividą Laverdirą-Žaliūką, kuris mirė 2019-aisiais. Į jo laidotuves Vakarų pakrantėje skridome išsinuomotu lėktuvu „Gulfstream“. Tėtušis pinigus leisdavo taupiai – ne šykščiai, bet taupiai, – ir milžiniška suma, paklota už užsakomąjį reisą ten ir atgal, iškalbingai liudijo, ką jis jautė žmogui, kurį nuo mažų dienų vadinau dėde Žaliūku.

Per laidotuves buvo paprašytas tarti žodį. Nemaniau, kad tētušis sutiks, – vengė ne tik interviu, bet ir kitokio viešo dėmesio, – tačiau jis nesispyrijo. Ant pakyls nelipo, tik atsistojo kur sėdėjęs pasiremdamas lazdele. Visuomet buvo puikus oratorius ir, bėgant metams, šio gebėjimo neprarado.

– Prieš Antrąją pasaulinį karą mudu su Žaliūku lankėme mokyklą, teturinčią vieną klasę. Augome miestelyje be jokio asfalto ir šviesoforų, taisėme ir lopėme automobilius, sportavome ir galų gale patys pradėjome treniruoti įvairias komandas. Suaugę dalyvavome politiniame miestelio gyvenime ir tvarkėme vietinį sąvartyną – tiesą sakant, šiedvi veiklos rūšys labai panašios. Žvejojome, medžiojome, vasarą gesindavome pievų gaisrus, žiemą valydavome apsnigtus kelius. Ir bestumdydami sniegą nuvertėme daugybę pašto dėžučių. Pažinau Žaliūką anais laikais, kai apie jį – ir mane – buvo girdėję tik tie žmonės, kurie gyvena ne toliau nei dvidešimties mylių spinduliu. Turėjau jį aplankyti pastaraisiais metais, bet buvau užsivertęs reikalais. Maniau, dar yra laiko. Mes visi, ko gero, taip manom. Tačiau laikas staiga ima ir baigiasi. Žaliūkas buvo nuostabus dailininkas, be to, geras žmogus – o tai kur kas svarbiau. Galbūt kas nors iš čia esančiųjų su tuo nesutiks, bet tai normalu... visiškai normalu. Esmė ta, kad aš visada palaikiau Žaliūką, o jis – mane.

Tētušis pritilo, nunarino galvą ir susimąstė.

– Manajame Meino valstijos miestelyje apie tokius draugus sakoma: jie stoja mūru už kits kitą.

Tuodu elgėsi būtent taip; taip pat ištikimai saugojo ir vienas kito paslaptis.

Rutos Kroford darbų sąrašas buvo solidus – pasidomėjau juo. Savo straipsnius, paprastai apybraižas apie iškilius asmenybes, publikavo daugiau nei dešimtyje leidinių, dažniausiai vietiniuose arba regioniniuose, taip pat ir keliuose nacionaliniuose, pavyzdžiui, žurnale „New Yorker“ paskelbė tekstą apie tamsos užvaldytą Derio miestą. Pasakojimui apie Leardą Karmodį ir Deivą Laverdirą, manau, ji turėjo neblogą idėją, būtų

parašiusi rimtą straipsnį. Pagrindinė jo tema šmėžavo kitose Kroford parašytose istorijose apie tėtusį arba dėdę Žaliūką, bet ji ketino atlikti nuodugną tyrimą: kaip du žmonės iš to paties Meino valstijos miestelio tapo įžymybėmis dvejose skirtingose kultūros srityse. Maža to, Karmodis ir Laverdiras išgarsėjo maždaug keturiasdešimt penkerių, kai diduma atsižada jaunystės svajonių. Nes, kaip tėtusis kartą tarstelėjo, savo gyvenime jau būna pramynę taką ir ėmėsi jį grįsti. Ruta siekė išsiaiškinti, kaip įvyko toks stulbinantis sutapimas... jeigu tai *sutapimas*.

– Ar būtinai privalo egzistuoti konkreti priežastis? – paklausė tėtusis, kai baigiau skaityti ponios Kroford laišką. – Ji daro tokią prielaidą? Matyt, nebus girdėjusi apie dvynius brolius, kurie tą pačią dieną laimėjo didžiules pinigų sumas kiekvienas savos valstijos loterijoje.

– Na, tuo atveju turbūt lėmė *ne vien* sutapimas, – atsiliepiau. – Jei tik neišlaužei šios istorijos iš piršto.

Luktelėjau jo komentaro, bet tėtusis reagavo vien šypsena, kuri galėjo reikšti bet ką. Arba nereikšti nieko. Todėl pridūriau:

– Dvyniai, visai įmanoma, užaugo azartinius lošimus mėgusioje šeimoje. Tad jų sėkmė ne tokia jau ir neįtikėtina. Be to, juk prieš tai jie buvo nusipirkę daugybę nelaimingų loterijos bilietų, argi ne?

– Kažkaip nesuprantu, kur link lenki, Markai. – Jis nesiliovė vos vos šypsojęsis. – Apie ką čia tu?

– Apie tai, kad suprantu, kodėl jai rūpi pasiaiškinti, kaip judu su Deivu, Užkampiškių gyventojai, pražydotė, gyvenimo nuėję pusę kelio. – Pakėliau rankas abipus galvos tartum įrėmindamas antraštę. – Gal tai... *likimas*?

Tėtusis svarstė mano žodžius, delnu brūžuodamas žilus šerius ant gilių raukšlių išvagoto skruosto. Man netgi toptelėjo, kad galiausiai apsigalvos ir sutiks. Tačiau jis papurtė galvą.

– Nusiųsk jai tą savo malonų laišką, ir tiek, perduok, kad atsisakau pasiūlymo, bet linkiu geriausios kloties būsimuose darbuose.

Taip ir padariau, nors man iš atminties niekaip neiškrito tėtušio mina. Mina žmogaus, kuris galėtų daug ką papasakoti

apie tai, kaip su draugu pelnė šlovę ir turtus... bet nusprendė tylėti. Tiksliau, nusprendė stoti mūru už savo paslaptį.

Negavusi tėtušio interviu, Ruta galbūt nusivylė, bet savo projekto neužmetė. Netgi tuomet, kai nesileidau į kalbas nė aš, paaiškinęs, esą jis atsakė neigiamai, todėl nenorėtų, kad aš su ja kalbėčiau; be to, žinojau tik tai, kad tėvui visą laiką patiko pramanytos istorijos. Jis daug skaitė ir kojos iš namų nekeldavo, į užpakalinę kelnų kišenę neįsibrukęs kokios knygos minkštais viršeliais. Prieš miegą porindavo man žavingus pasakojimus ir kai kada juos užrašydavo spiraliniuose bloknotuose. O dėdė Žaliūkas mano miegamajame nutapė freską: berniukai žaidžia su kamuoliu, gaudo jonvabalius, berniukai su meškerėmis. Ruta, be abejo, įsigeidė apžiūrėti kūrinį, bet jis senų seniausiai buvo uždažytas, man išaugus iš tokių vaikiškų dalykų. Tuomet, kai tėtušis ir dėdė Žaliūkas iššovė tartum kokios raketos, Meino valstijos universitete siekiau edukologijos magistro laipsnio. Nes, pasak seno priežodžio, kas nieko nesugeba, tas imasi mokyti kitus; o kas nesugeba mokyti, imasi mokyti mokytojus. Tėvo ir jo geriausio bičiulio sėkmė, kaip minėjau, nustebino ne tik miestelio gyventojus, bet ir mane – kitas senas priežodis skelbia: ar iš Nazareto gali būti kas gero? Na jau ne!

Visa tai išklojau laiške poniai Kroford – mat nedavęs interviu jaučiausi nesmagiai, na truputį. Rašiau, jog tuodu, kaip daugelis vyrų, turėjo svajonių, bet, kaip ir daugelis vyrų, jomis nesidalijo su kitais. Tėtušio kuriamas istorijas ir linksmus dėdės Žaliūko paveikslus telaikiau hobiais, panašiais į medžio drožinėjimą ar brazdinimą gitara, – bet galiausiai pasipylė pinigai. Kompiuteriu surinktą tekstą atspausdinau ir ranka brūkštelėjau priedą: *Ir aš dėl jų džiaugiuosi!*

Kaslo apygardoje yra dvidešimt septyni miestai. Didžiausias – Kasl Rokas; Geits Folsas – antras pagal didumą. Harlou, iš kur kilęs aš, Leardo ir Šeilos Karmodžių sūnus, nepakliūva

* Jn 1, 46, vertė Česlovas Kavaliauskas (čia ir toliau – *vert. past.*).

net į pirmąjį dešimtuką. Bet nuo mano jaunų dienų jis gero-
kai išsiplėtė, ir tėtušis – kuris taip pat visą gyvenimą praleido
Harlou – vis sakydavo jo neatpažįstantis. Pats lankė vienam
kambarių telpančią mokyklą, aš ėjau į keturių kambarių moky-
mo įstaigą (kiekvienoje patalpoje mokėsi po dvi klases), o da-
bartinėje įrengtos aštuonios klasės ir geoterminio šildymo bei
vėsinimo sistema.

Tėvo vaikystėje miesto gatvės buvo neasfaltuotos, išsky-
rus 9-ąjį ir Portlando kelius. Kai aš atsiradau pasaulyje, iš
gruntkelių beliko Giliosios Skriodės ir Metodistų keliai. Nū-
dien visur asfaltas. Septintame dešimtmetyje veikė tik viena
maisto parduotuvė, „Brownie’s“, kurioje senoliai apsėdavo
tikrą raugintų agurkų statinę. Dabar atidarytos dvi ar trys
parduotuvės, o Kvakerių Kalvos kelyje dunkso Harlou verslo
centras (jeigu jį galima taip vadinti). Turime piceriją, du gro-
žio salonus ir, nors tuo sunku patikėti, pelningą manikiūro
saloną. Bet vidurinės mokyklos nėra – šitai nepasikeitė. Har-
lou vaikai gali rinktis vieną iš trijų variantų: Kasl Roko, Geits
Folso arba Mauntin Vju vidurinę, pramintą Davatkų akade-
mija. Tesame kaimo stuobriai: pikapus vairuojantys, kantri
muzikos besiklausantys, kavos skonio brendį geriantys, už
respublikonus balsuojantys gūdžios provincijos gyventojai.
Ne kažin kuo galime pasigirti, nebent dviem čiabuviais vyrais:
mano tėvu ir jo draugu Žaliūku Laverdiru. Dviem talentin-
gais šelmiais, kaip pasakė tėtušis per trumpą pokalbį su Ruta
Kroford prie tvorelės.

*Jūsų mama ir tėtis tenai gyveno nuo gimimo? – paklaustų
didmiesčio gyventojas. – Ir Jūs tenai gyvenate nuo gimimo? Gal
jums protas pasimaišęs?*

Nea.

Robertas Frostas sakė, kad namai yra ten, kur tau atviros du-
rys, kai neturi daugiau kur eiti. Namai yra ten, kur žengi pir-
muosius žingsnius ir, jeigu šypsosi sėkmė, paskutinius. Žaliūkas
mirė Sietle, kaip ateivis svetimame krašte, bet aš nesusituriu ne-
pasvarstęs, ar jam visgi nebūtų buvę mielesni siauras gruntkelis
ir Trisdešimties Mylių giria pramintas miškas prie ežero.